

Diferenciální diagnóza

Smyslové poruchy. Poruchy plynulosti řeči mohou být spojeny s poruchou sluchu či jiných smyslů nebo s poruchou motoriky řeči. Pokud je plynulost řeči narušena významněji, než je u problémů spojených s těmito poruchami běžné, diagnostikujeme poruchu plynulosti řeči se začátkem v dětství.

Normální variabilita plynulosti řeči. Poruchu je třeba odlišovat od běžně se vyskytující zhoršené plynulosti řeči u malých dětí, která zahrnuje opakování celých slov nebo vět (např. „chci chci chci zmrzlinu“), nedokončené věty, citoslovce, nevyplněné mezery v řeči a bezděčné poznámky. Pokud se tyto obtíže s věkem zhoršují nebo se stávají častějšími, je vhodné diagnostikovat poruchu plynulosti řeči se začátkem v dětství.

Vedlejší účinky léků. Koktání se může vyskytnout jako nežádoucí účinek medikace, což se dá rozpoznat časovou souvislostí s užíváním medikace.

Poruchy plynulosti řeči se začátkem v dospělosti. Pokud se porucha plynulosti řeči objeví v průběhu dospívání nebo později, jde spíše o poruchu plynulosti řeči se začátkem v dospělosti než o neurovývojovou poruchu. Poruchy plynulosti řeči se začátkem v dospělosti jsou spojeny se specifickými neurologickými změnami nebo s řadou jiných somatických i duševních stavů, lze je specifikovat, ale netvoří diagnostickou kategorii DSM-5.

Tourettův syndrom. Vokální tiky a repetitivní vokalizace u Tourettova syndromu by mělo být možné odlišit podle jejich charakteru a načasování od opakování zvuků u poruchy plynulosti řeči se začátkem v dětství.

Sociální (pragmatická) porucha komunikace 315.39 (F80.89)

Diagnostická kritéria

- A. Přetrvávající obtíže v sociálním použití verbální a neverbální komunikace projevující se následovně:
1. Nedostatečné užívání komunikace pro sociální účely, například zdravení nebo sdílení informací způsobem odpovídajícím sociálnímu kontextu.
 2. Snížená schopnost přizpůsobit komunikaci kontextu nebo potřebám posluchače – tj. mluvit jinak ve třídě a na hřišti, mluvit jinak s dítětem a dospělým a vyhýbat se přehnaně formálnímu jazyku.
 3. Obtíže dodržovat základní pravidla konverzace a vyprávění – například umět se v konverzaci střídat, přeformulovat sdělení, pokud mu druhý nerozumí, a být schopen použít verbální a neverbální prostředky k regulaci interakce.
 4. Obtíže v porozumění tomu, co není explicitně řečeno (např. vyvozování), a v porozumění přeneseným významům nebo dvojsmyslům (např. idiomy, humor, metafory, mnohočetné významy, jejichž interpretace se odvíjejí od kontextu).
- B. Obtíže způsobují funkční omezení efektivní komunikace, sociálního začlenění a sociálních vztahů, zhoršují školní a pracovní výkon (samostatně, nebo v kombinaci).

- C. Začátek obtíží spadá do období raného vývoje (nicméně narušení se nemusí projevit do té doby, než nároky na sociální komunikaci překročí omezenou kapacitu jedince).
- D. Obtíže nejsou důsledkem jiných somatických a neurologických onemocnění nebo omezených schopností v oblasti struktury slov a gramatiky a nelze je lépe vysvětlit poruchou autistického spektra, poruchou intelektu (vývojovou poruchou intelektu), celkovým vývojovým opožděním nebo jinou duševní poruchou.

Diagnostické znaky

Sociální (pragmatická) porucha komunikace je charakterizována primárním narušením schopnosti kontextuálně a účelně užívat řeč (pragmatiky) nebo neschopností použít jazyk a komunikaci v sociálním kontextu, což se projevuje nedostatky v porozumění a omezenou schopností dodržovat sociální pravidla verbální a neverbální komunikace v přirozeném kontextu, nedostatečnou schopností přizpůsobit řeč potřebám naslouchajícího nebo situace a malou schopností dodržovat pravidla konverzace a vyprávění. Poruchy v sociální komunikaci vedou k funkčnímu omezení efektivní komunikace, sociálního začlenění, k narušení rozvoje sociálních vztahů i výkonu ve škole a práci. Poruchu nelze lépe vysvětlit sníženou schopností v oblasti stavby řeči nebo poruchou kognitivních schopností.

Přidružené znaky podporující diagnózu

Se sociální (pragmatickou) poruchou komunikace je nejčastěji asociována porucha řeči jazyka, která je charakterizována opožděním v dosažení milníků pro jazykové schopnosti a anamnestickou či aktuální přítomností jazykových problémů (viz výše – Poruchy řeči a jazyka). Jedinci s poruchou sociální komunikace se mohou vyhýbat sociálním interakcím.

U jedinců se sociální (pragmatickou) poruchou komunikace se častěji vyskytuje porucha pozornosti s hyperaktivitou (ADHD), poruchy chování a specifické poruchy učení.

Vývoj a průběh

Vzhledem k tomu, že sociální (pragmatická) porucha se odvíjí od určitého vývojového stupně řeči a jazyka, je diagnóza této poruchy komunikace u dětí mladších než 4 roky vzácná. Mezi 4. a 5. rokem ovládá většina dětí řeč a jazykové dovednosti do té míry, že to umožňuje určit specifický deficit v sociální komunikaci. Mírnější formy onemocnění nemusí být zřejmé do časně adolescence, kdy se jazykové a sociální interakce stávají komplexnějšími.

Vývoj sociální (pragmatické) poruchy komunikace je variabilní, některé děti se časem značně zlepší, u jiných přetrvávají obtíže do dospělosti. Dokonce i u těch jedinců, kteří se výrazně zlepší, může časný deficit v pragmatice vést k přetrvávajícím potížím v sociálních vztazích a chování a zhoršovat osvojování jiných příbuzných dovedností, například písemného vyjadřování.

Rizikové a prognostické faktory

Genetické a fyziologické. Zdá se, že pozitivní rodinná anamnéza poruchy autistického spektra, komunikačních poruch nebo specifických poruch učení zvyšuje riziko sociální (pragmatické) poruchy komunikace.

Diferenciální diagnóza

Porucha autistického spektra. Porucha autistického spektra bývá první zvažovanou poruchou v diagnostické rozvaze u jedinců s projevy sociální (pragmatické) poruchy komunikace. Tyto dvě poruchy lze odlišit na základě přítomnosti omezených/repetitivních vzorců chování, zájmů a aktivit u poruchy autistického spektra

a jejich absence u sociální (pragmatické) poruchy komunikace. Vzhledem k tomu, že se u jedinců s poruchou autistického spektra mohou objevovat omezené/repetitivní vzorce chování, zájmů a aktivit jen během časného vývojového období, musíme shromáždit dostatečně podrobné anamnestické údaje. Nepřítomnost příznaků poruchy autistického spektra tuto diagnózu v současnosti nevyklučuje, pokud byly její symptomy přítomny v anamnéze. Diagnózu sociální (pragmatické) poruchy komunikace zvažujeme jen tehdy, nebylo-li v raném dětství prokazatelně přítomno omezené a repetitivní chování, zájmy nebo aktivity.

Porucha pozornosti s hyperaktivitou. Primární deficit v rámci poruchy pozornosti /hyperaktivity může narušovat sociální komunikaci a limitovat efektivní komunikaci, sociální začlenění a dosahování dobrých školních výsledků.

Sociální úzkostná porucha (sociální fobie). Příznaky sociální poruchy komunikace se překrývají s příznaky sociální úzkostné poruchy. Odlišují se dobou začátku onemocnění. Jedinci se sociální (pragmatickou) poruchou komunikace neměli nikdy správně zvládat sociální komunikaci, zatímco u sociální úzkostné poruchy se tyto schopnosti vyvíjely správně, ale nejsou uplatňovány z důvodu úzkosti, strachu nebo nepohody v sociální interakci.

Porucha intelektu (vývojová porucha intelektu) a celkové vývojové opožďení. U jedinců s těmito diagnózami může být narušena schopnost sociální komunikace, diagnózu sociální (pragmatické) poruchy komunikace však stanovíme až v době, kdy neschopnost sociální komunikace převyšuje míru odpovídající jejich intelektuálnímu omezení.

Nespecifikovaná porucha komunikace 307.9 (F80.9)

Tato kategorie se používá v případech, kdy příznaky charakteristické pro poruchu komunikace sice zcela nesplňují diagnostická kritéria poruchy komunikace nebo jiné neurovývojové poruchy, způsobují však klinicky závažnou nepohodu nebo funkční narušení v sociální, pracovní nebo jiných důležitých oblastech života. Diagnostická kategorie nespecifikované poruchy komunikace se používá rovněž v případech, kdy se klinický pracovník rozhodne nespecifikovat důvod, pokud nejsou splněna diagnostická kritéria poruchy komunikace nebo jiné specifikované neurovývojové poruchy a kdy klinický obraz neposkytuje dostatečné informace na stanovení určitější diagnózy.